

УДК 657.421:658.783

DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-3583/34.4>**Лега О.В.**кандидат економічних наук, доцент
Полтавський державний аграрний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0989-8000>**Канцедал Н.А.**кандидат економічних наук, доцент
Полтавський державний аграрний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2050-7015>**Богаснко О.С.**аспірант
Полтавський державний аграрний університет
ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-2588-8971>

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ПАЛИВНО-МАСТИЛЬНИМИ МАТЕРІАЛАМИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗМЕНШЕННЯ РИЗИКІВ У ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ АГРОБІЗНЕСУ

Системи управління ПММ в агробізнесі повинні враховувати специфічні ризики, зокрема сезонність, коливання цін на ресурси, зміни у регуляторному середовищі та природно-кліматичні умови. Однак, в умовах війни, сільсько-господарські підприємства стикаються з додатковими труднощами, такими як дефіцит пального, порушення логістичних ланцюгів, зміни в нормативно-правовій базі, непередбачувані витрати і зростання корупційних ризиків. Дослідження зосереджене на аналізі управління ПММ у сільському господарстві, зокрема в умовах сучасних економічних і військових викликів. Особливу увагу приділено ефективному обліку та контролю витрат на ПММ, що є критичними для зниження витрат, підвищення рентабельності та конкурентоспроможності аграрних підприємств. Виявлено основні проблеми, з якими стикаються підприємства в умовах військового часу, такі як дефіцит пального, порушення логістики та зміни у законодавстві. Розроблені рекомендації щодо оптимізації використання пального за допомогою новітніх технологій, таких як GPS-навігація та спеціалізоване програмне забезпечення, що сприяє зниженню витрат і покращенню фінансової стійкості підприємств.

Ключові слова: управління, пальне, паливо-мастильні матеріали, контроль, облік, витрати, виробництво, агробізнес.

Постановка проблеми. В сучасних умовах глобалізації, конкуренції та нестабільності аграрний сектор стикається з численними викликами, які вимагають підвищеної уваги до управління ресурсами. Паливно-мастильні матеріали (далі – ПММ) є одним із ключових компонентів ресурсного забезпечення, без яких неможливо забезпечити ефективність виробничих процесів у сільському господарстві. Їхнє раціональне використання прямо впливає на економічні показники підприємства, зокрема на витрати, рентабельність та загальну конкурентоспроможність [1, 2].

Крім того, специфіка агробізнесу характеризується високим рівнем ризиків, пов'язаних із сезонністю, коливанням цін на ресурси, змінами регуляторного середовища та природно-кліматичними умовами. Неefективне управління ПММ може посилювати ці ризики, знижуючи економічну стійкість підприємств [1; 2; 14].

Актуальність теми обумовлена необхідністю розробки системи управління ПММ, яка не лише забезпечуватиме ефективний облік і контроль, але й сприятиме мінімізації ризиків. Це дозволить оптимізувати витрати, підвищити прозорість використання ресурсів та забезпечити стійкість діяльності підприємств у довгостроковій перспективі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням побудови оптимальної системи управління ПММ

та її обліково-аналітичним забезпеченням присвячено як праці науковців [1; 2; 8–10], так і багаточисленні статті в практичних професійних виданнях [3–7].

Зокрема, Трамбовецький А. [3] виокремлює проблеми недостатньої обізнаності про правила передачі пального, ризику конфіскації, посиленого контролю з боку держави, та пропонує створити детальні інструкції щодо правил передачі та обліку пального для неплатників акцизного податку, щоб забезпечити відповідність вимогам та впровадити системи внутрішнього моніторингу та звітності, що дозволить підприємствам контролювати усі етапи роботи з паливом.

Омельницька З. [4] пропонує розробити стандартні форм документації, необхідних для обліку ПММ, щоб спростити процес придбання та обліку та надати рекомендації для підприємств щодо обґрунтування норм витрат пального, включаючи необхідні розрахунки та локальні акти. Також, на думку фахівця, необхідно встановити механізм моніторингу змін у законодавстві щодо обліку ПММ, щоб підприємства могли оперативно адаптувати свої процедури.

Фахівці видання Ibhugalter.net [5] виділяють питання, пов'язані з паливом для генераторів. Вони пропонують створення інструкцій та рекомендацій для підприємств щодо отримання всіх необхідних дозволів на використання генераторів і зберігання пального; розробку і впровадження інструкцій для операторів, що вклю-

чають процедури приймання, зберігання та використання пального, відповідно до законодавства; розробку методичних рекомендацій для підприємств щодо обліку генераторів, щоб забезпечити точність у фінансовій звітності; надання чітких роз'яснень щодо амортизації пального та вимог щодо сплати екоподатку, щоб підприємства могли правильно планувати витрати.

Серед важливих питань особливу увагу привертає передача пального для потреб Збройних Сил України (ЗСУ) [6–7]. Зокрема, в практичних статтях [6–7] висвітлено аспекти безоплатного надання пального українським військовим формуванням, ліцензування таких операцій, оподаткування акцизом та інші податкові наслідки. Зазначено, що в умовах форс-мажорних обставин, зокрема під час воєнного стану через військову агресію російської федерації, безоплатна передача пального для потреб оборони країни від суб'єктів, які використовували його для власного споживання або промислової переробки, не розглядається як господарська операція. Таким чином, такі передачі можуть здійснюватися суб'єктами, які не є платниками податку, без додаткових податкових зобов'язань.

Науковці розглядають як теоретичні, так і практичні аспекти організації роботи з ПММ. У статті Прийдак Т.Б. [8] розглянуто ключові аспекти документального оформлення операцій із ПММ. З урахуванням нормативно-правових актів виокремлено основні первинні документи, що використовуються під час придбання та списання пального, а також визначено специфіку їхнього складання. Зроблено акцент на можливостях застосування внутрішніх розроблених форм для облікових потреб. Розроблено загальну схему документообігу для обліку руху ПММ при безготівкових розрахунках без використання талонів і паливних карток.

Систематизація класифікації паливно-мастильних матеріалів (ПММ) для покращення первинного обліку та визначення ключових аспектів, пов'язаних з їхнім внутрішнім аудитом, представлено у статті Шендригоренко М.Т. [2]. Також у статті викладено завдання внутрішнього аудиту, серед яких: контроль надходження, обліку витрат і використання ПММ у різних галузях економіки. Запропоновано методичний підхід до організації внутрішнього аудиту, що включає: поетапну перевірку процесів надходження, відпуску та використання ПММ; розробку уніфікованих робочих документів для фіксації результатів аудиторських перевірок.

У статті Семенко Є. [9] досліджується критична важливість ПММ для забезпечення ефективної роботи Збройних сил під час воєнних конфліктів. Автор акцентує увагу на ключовій ролі ПММ у підтриманні мобільності, технічної готовності та бойової ефективності військової техніки. Висвітлено основні вимоги до якості, безпеки та стратегічного планування постачання ПММ, що є невід'ємними складовими успішного виконання військових завдань. Підкреслено значення надійності постачання, дотримання екологічних стандартів і забезпечення стійкості матеріалів у різних умовах експлуатації. Автор також наголошує на важливості інтеграції сучасних стандартів безпеки та екологічності для підвищення ефективності військових операцій.

Дослідження Дмитренко А.В., Максютенко Н.О. [1] зосереджене на теоретичних та практичних аспектах

організації синтетичного та аналітичного обліку ПММ. Вивчено основні принципи відображення наявності та руху ПММ у бухгалтерських записах. На основі проведеного аналізу запропоновано відкриття додаткових рахунків для точнішого обліку відпрацьованих ПММ, паливних присадок та технічних рідин, що дозволяє забезпечити більш детальне групування матеріалів за рахунками бухгалтерії.

У статті Купрієнко Д.А., Саган В.В., Левчук Н.П. [10] проаналізовано стан нормативно-правового регулювання діяльності служби забезпечення ПММ Державної прикордонної служби України. Окреслено основні завдання посадових осіб служби, які включають контроль за якістю та належним використанням пального, планування заходів щодо ефективного використання пального та економії, а також утримання та експлуатацію складів пального, пунктів заправлення та інших об'єктів служби. Поряд з цим, увагу приділено обслуговуванню технічних засобів та організації обліку й звітності в службі.

Дослідження різних поглядів і аргументів зазначених публікацій свідчить про значущість дослідження. Однак, попри численні розробки фахівців-практиків та науковців, в умовах сьогодення, необхідно більш детально дослідити питання оптимізації системи управління ПММ в контексті удосконалення обліку та контролю за витратами пального з метою зменшення ризиків неефективного використання та запобігання крадіжкам. Важливим аспектом є також налагодження ефективної взаємодії між усіма учасниками процесу управління ПММ, включаючи постачальників, бухгалтерію та відповідальних осіб на підприємствах, що дозволяє забезпечити належний контроль та точність у звітності.

Мета статті полягає в аналізі ролі ПММ як стратегічних ресурсів у процесах управління аграрними підприємствами, зокрема з урахуванням сучасних економічних і соціальних викликів, таких як війна та дефіцит пального. Метою також є розробка рекомендацій щодо організації ефективного обліку, контролю витрат на ПММ, оптимізації їх використання та підвищення прозорості фінансових операцій підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Пальне є одним із ключових ресурсів у сільському господарстві рис. 1. Воно забезпечує роботу техніки і транспорту, що необхідні для виконання основних операцій: обробіток ґрунту, посів, догляд за культурами та збирання врожаю [11]. Розглянемо більш детально:

- транспортування: пальне необхідне для роботи транспортних засобів, які використовуються для перевезення сільськогосподарської продукції, добрив, насіння та іншого матеріалу [11];
- робота техніки: трактори, комбайни, плуги, борони та інші сільськогосподарські машини потребують пального для виконання своїх функцій, таких як обробка ґрунту, посів, збір врожаю та інші важливі роботи [11];
- енергетична підтримка: пальне забезпечує енергію для генераторів, які можуть використовуватися на віддалених ділянках або в умовах нестабільного електропостачання;
- обігрів та сушіння: у деяких випадках пальне використовується для обігріву теплиць або сушіння

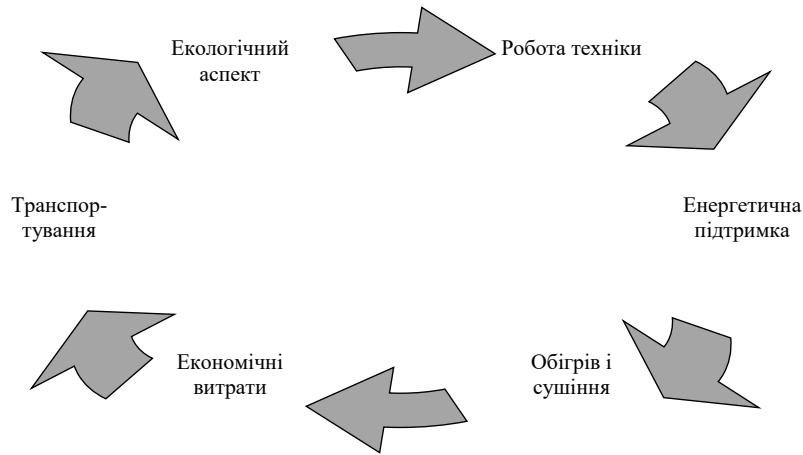

Рисунок 1 – Потреби, які забезпечуються паливом

Джерело: узагальнено на підставі [1; 2; 8–10]

зерна, що допомагає зберігати продукцію в належному стані;

– економічні витрати: витрати на паливо є суттєвою частиною бюджету сільськогосподарських підприємств. Коливання цін на паливо можуть впливати на рентабельність виробництва;

– екологічний аспект: використання пального також має екологічні наслідки. Підприємства шукають способи зменшення викидів забруднюючих речовин і переходять на більш екологічні види пального, такі як біопаливо [12; 13].

В умовах військового часу система управління ПММ на підприємствах агробізнесу стикається з низкою серйозних проблем, таких як [14]:

1. Дефіцит пального: військові дії можуть призводити до значного скорочення постачань пального, що ускладнює його облік і контроль. Обмежений доступ до ресурсів ускладнює планування витрат.

2. Порушення логістичних ланцюгів: обстріли та бойові дії можуть ускладнити або навіть призвести до зупинки постачань нафтопродуктів, що вимагає термінового коригування облікових процедур.

3. Витрати на охорону і безпеку: збільшення витрат на охорону складів з паливом та транспортних засобів, що здійснюють перевезення, впливає на облікову політику та фінансові звіти.

4. Зміна нормативно-правової бази: військовий стан може призвести до змін у законодавстві, що регулює облік пального. Це вимагає швидкої адаптації облікових процедур.

5. Непередбачувані витрати: витрати на паливо можуть істотно змінюватись через коливання цін на ринку, що ускладнює складання бюджетів і звітність.

6. Ризик втрат: військові дії можуть призводити до фізичних втрат пального внаслідок обстрілів або аварій, що потребує особливого підходу до інвентаризації та звітності.

7. Складнощі в контролі та моніторингу: ускладнені умови можуть ускладнити контроль за рухом пального, а також утруднити доступ до інформації для аналізу витрат.

8. Зростання корупційних ризиків: в умовах кризи може зрости ризик корупційних схем при розподілі

пального, що вимагає особливої уваги до обліку та контролю.

9. Психологічний фактор: стрес і нестабільність, пов'язані з військовими діями, можуть вплинути на ефективність персоналу, відповідального за облік пального.

Усе це вимагає від підприємств, що ведуть облік пального, гнучкості в адаптації облікових процедур і постійного моніторингу змін у зовнішньому середовищі.

Паливо в сільському господарстві є стратегічним ресурсом, від ефективного управління яким залежить як фінансова стабільність, так і виробнича ефективність підприємства.

В межах дослідження паливо необхідно, на нашу думку, розглядати з економічної точки зору – рис. 2 та як об'єкт обліку – рис. 3.

З економічної точки зору паливо є ключовим виробничим ресурсом для сільськогосподарських підприємств. Воно забезпечує функціонування техніки та обладнання на всіх етапах виробництва – від підготовки ґрунту до транспортування готової продукції. Водночас, витрати на паливо належать до змінних статей витрат, оскільки їхній рівень залежить від обсягу виробництва, сезону та ринкових коливань цін. Це визначає значний вплив пального на загальну структуру витрат підприємства.

Паливо також впливає на собівартість продукції, оскільки зростання цін на нього автоматично підвищує витрати підприємства і може відобразитися на кінцевій ціні продукції. Його ефективне використання вимагає чіткого обліку та контролю, адже це дозволяє уникати надмірного споживання, запобігати розкраданням чи неефективному використанню. Як важливий елемент планування, паливо потребує ретельного бюджетування для оптимізації виробничого процесу, що, в свою чергу, сприяє зниженню витрат і підвищенню прибутковості навіть за умов нестабільних цін на паливно-мастильні матеріали.

Таким чином, паливо в економічному розумінні – це критично важливий ресурс, що має великий вплив на фінансові показники, виробничу ефективність та загальну конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств.

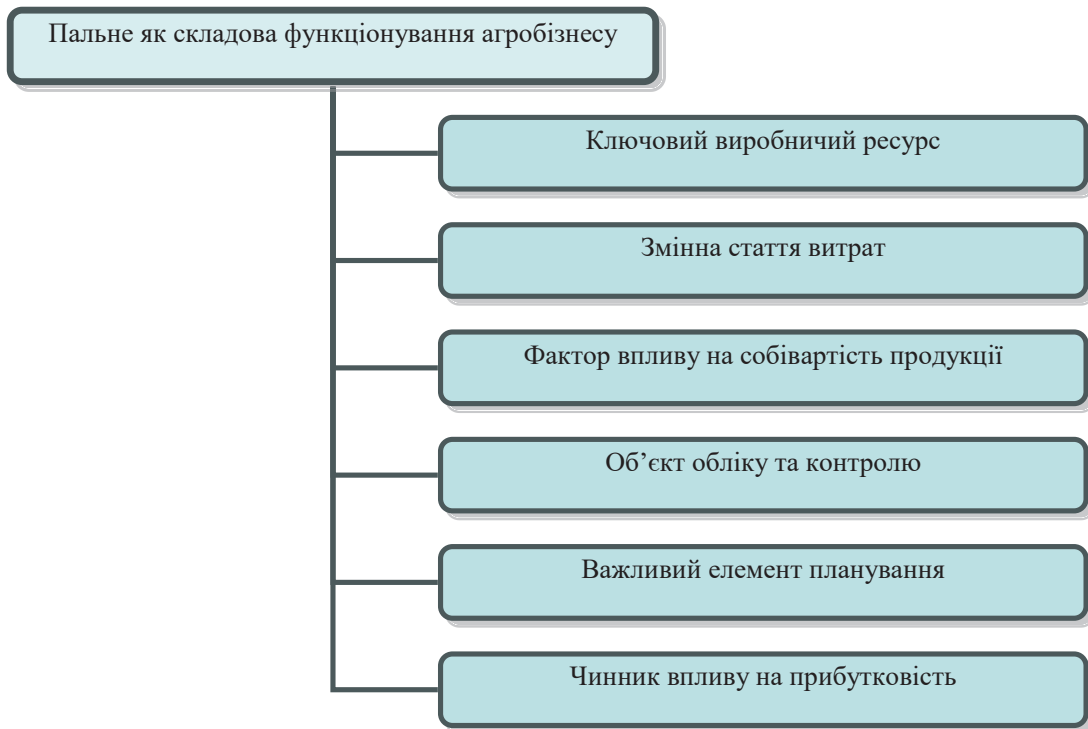

Рисунок 2 – Економічна сутність пального

Джерело: узагальнено на підставі [4; 9; 12]

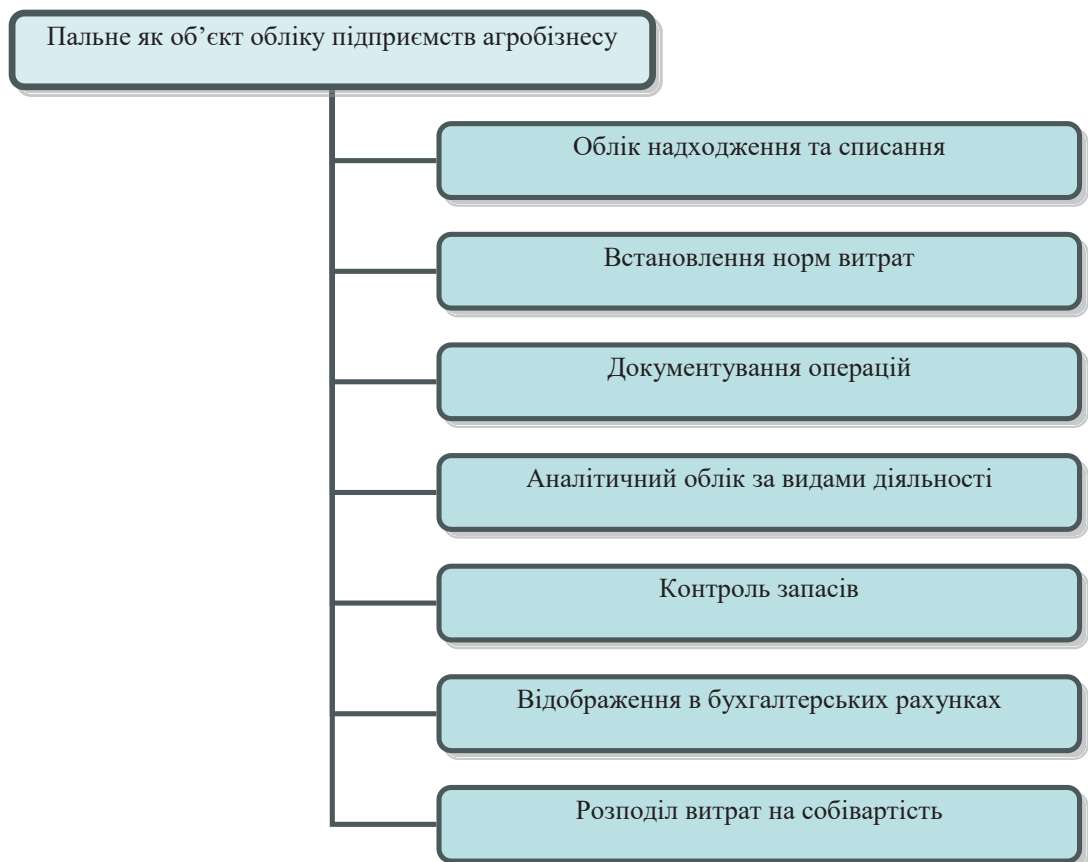

Рисунок 3 – Пальне як об'єкт обліку

Джерело: узагальнено на підставі [1–3; 8]

Як об'єкт обліку, пальне в сільськогосподарських підприємствах має низку специфічних аспектів, що пов'язані з його контролем та управлінням.

Передусім це облік надходження та списання, який здійснюється в кількісному й вартісному вираженні. Для точного контролю визначаються норми витрат пального на кожен вид техніки та операції, що сприяє уникненню надмірного споживання та витрат.

Документування операцій є важливим елементом, де використовуються накладні, акти списання, маршрутні та шляхові листи. Це забезпечує прозорість і точність у відображенні даних. Аналітичний облік дозволяє виділяти витрати для різних виробничих процесів, таких як оранка чи збирання врожаю, та аналізувати ефективність використання ресурсу для кожної одиниці техніки.

Також важливий контроль запасів пального через регулярні інвентаризації та облік витрат. У системі бухгалтерського обліку пальне відображається на спеціалізованих рахунках, що дозволяє ефективно відстежувати витрати в реальному часі. Зрештою, витрати на пальне включаються до собівартості продукції, оскільки це є ключовою статтею витрат у сільському господарстві.

Отже, як об'єкт обліку, пальне потребує системного контролю на кожному етапі: від надходження і зберігання до списання та аналізу витрат. Це дозво-

ляє підприємству оптимізувати витрати, забезпечити точність обліку та уникнути нецільового використання ресурсу.

Система управління ПММ у підприємствах агробізнесу багатокомплексна, базується на чіткій взаємодії між учасниками – табл. 1. Їх функції і обов'язки, а також ефективна комунікація має забезпечити правильний облік, контроль за витратами та оптимальне використання ПММ.

Ефективна комунікація між учасниками процесу обліку та використання пального є основою для злагодженої роботи підприємства – рис. 4.

– між бухгалтером і менеджером з закупівель: менеджер з закупівель інформує бухгалтера про поставку пального, щоб той міг своєчасно провести необхідні облікові операції та підготувати звітність.

– між бухгалтером і керівником господарства: керівник господарства надає бухгалтеру дані про норми витрат пального, які застосовуються до техніки та виробничих процесів. Бухгалтер, у свою чергу, використовує ці дані для обліку витрат і складання звітності.

– між керівником господарства та водіями: керівник господарства повідомляє водіям і операторам техніки про встановлені норми витрат пального, а також інструктує їх щодо ефективного використання пального. Водії передають дані про фактичне споживання пального через документи (шляхові листи, акти списання).

Таблиця 1 – Організація взаємодії між учасниками здійснення операцій з ПММ

Учасники, їх роль	Обов'язки
Бухгалтер є ключовим учасником у процесі обліку пального	здійснює облік усіх операцій, пов'язаних з ПММ, таких як надходження, зберігання та списання. Він веде реєстрацію на основі документів (накладних, актів списання, доручень).
	оцінка вартості ПММ проводиться відповідно до обраної облікової політики підприємства (наприклад, за середньозваженою собівартістю чи методом FIFO).
	бухгалтер відповідає за підготовку звітності, що включає витрати на пальне, списання та інші витрати, пов'язані з ПММ.
	здійснюється аналіз витрат на пальне і визначення їхньої ефективності. Бухгалтер має на меті оптимізувати витрати на пальне і попередити їх надмірне використання.
Менеджер з закупівель займається організацією закупівлі пального	вибір постачальників та укладення договорів
	забезпечує своєчасну поставку пального на підприємство відповідно до встановлених графіків і умов.
	організовує оплату постачальникам згідно з контрактами та контролює наявність документів для бухгалтерії.
Керівник. Ця роль є важливою для забезпечення оптимального використання пального в межах сільськогосподарських робіт	визначає потребу в пальному для сільськогосподарської техніки, розраховує норми витрат для кожного виду техніки та робочих процесів.
	контролює витрати пального, аналізує використання техніки, запобігає неефективному споживанню.
	на основі даних про поточні витрати, сезонні потреби та прогнозовані роботи керівник визначає необхідний обсяг пального для підприємства.
Водії та працівники автогаража, ремонтної майстерні Безпосередньо використовують пальне для роботи техніки (трактори, комбайни, автотранспорт)	повинні дотримуватись встановлених норм витрат пального для кожної одиниці техніки.
	заповнюють шляхові листи та інші документи для фіксації витрат пального під час роботи техніки.
	повинні контролювати технічний стан техніки, оскільки неправильний стан двигуна чи інших вузлів може призводити до надмірного споживання пального.
Складські працівники відповідальні за зберігання пального на складі підприємства	забезпечують належні умови зберігання пального, а також здійснюють облік надходжень та витрат пального на складі.
	періодично проводять інвентаризацію ПММ, перевіряють наявність, порівнюють фактичні залишки з обліковими.
	здійснюють видачу пального за дорученнями, оформляють відповідні документи на передання.

Джерело: узагальнено на підставі [1–3; 8]

– між складським працівником і бухгалтером: складський працівник передає бухгалтеру інформацію про залишки пального на складі, а бухгалтер здійснює аналіз і коригування залишків в облікових документах.

Ефективна організація роботи з ПММ залежить від чіткої взаємодії всіх учасників процесу. Кожен учасник має свої обов'язки, які забезпечують правильний облік, контроль за витратами і забезпечують раціональне використання пального. Чітка комунікація і розподіл обов'язків дозволяють підприємствам знижувати витрати на пальне, покращувати економічні результати і забезпечувати ефективність виробничих процесів.

Ефективна організація роботи з паливом у сільськогосподарських підприємствах є критично важливою для забезпечення безперебійного функціонування, зниження витрат і підвищення продуктивності – рис. 4.

Організувавши ефективну роботу з паливом, підприємство може значно покращити свою загальну ефективність, зменшити витрати, підвищити продуктивність і забезпечити стабільний розвиток у довгостроковій перспективі.

Для адаптації системи управління ПММ доречно виділити кілька важливих стратегій, які на нашу думку, доцільно розглядати на напрямки функціонування – табл. 2.

Рисунок 4 – Алгоритм дій для організації ефективної роботи з паливом у сільськогосподарських підприємствах

Джерело: побудовано на підставі [1–11]

Таблиця 2 – Групування стратегій для адаптації системи управління ПММ

3 точки зору економіки підприємства	3 точки зору обліку та контролю
<i>Гнучкість у постачаннях</i> розширення бази постачальників та укладання договорів із альтернативними джерелами дозволяє забезпечити безперервність поставок пального, що знижує ризики дефіциту та забезпечує стабільність роботи підприємств	<i>Оптимізація запасів</i> ведення детального обліку та регулярна інвентаризація та інші методи внутрішньогосподарського контролю забезпечують точне управління наявними ресурсами, допомагаючи уникнути надлишків або нестач
<i>Фінансова гнучкість</i> перегляд бюджетів та витрат допомагає адаптуватися до коливань цін на ринку пального, що особливо важливо в умовах нестабільності	<i>Системи моніторингу</i> автоматизовані системи обліку дозволяють відстежувати рух пального в режимі реального часу, що підвищує прозорість і оперативність управлінських рішень
<i>Створення резервів</i> формування стратегічних запасів забезпечує стабільність роботи підприємства у разі перебоїв у постачанні або форс-мажорних ситуацій	<i>Формування внутрішніх управлінських звітів</i> формування різних форм внутрішньої звітності сприяє більш точному аналізу витрат і підвищує ефективність контролю над використанням пального.
<i>Використання альтернативних джерел</i> дослідження можливостей застосування альтернативних видів пального сприяє зниженню залежності від традиційних джерел і покращенню екологічності діяльності	<i>Зміна нормативно-правових підходів</i> адаптація внутрішніх облікових політик до актуальних вимог законодавства забезпечує відповідність діяльності підприємства регуляторним нормам.

Джерело: побудовано на підставі [1–4; 8; 9; 12]

Таке групування дозволяє чіткіше визначити пріоритети в управлінні ПММ, залежно від аспектів діяльності підприємства. Використання зазначених шляхів можуть допомогти підприємствам адаптуватися до викликів, що виникають під час війни, і забезпечити більш ефективний облік та управління паливними ресурсами.

Висновки. Раціональне використання ПММ відіграє важливу роль у забезпеченні довгострокової стабільності сільськогосподарських підприємств. Організація системного підходу до управління паливом дозволяє оптимізувати витрати, зменшити ризики дефіциту й підвищити оперативність прийняття управлінських рішень. У сучасних умовах війни зростає необхідність впровадження гнучких підходів до постачання, обліку та використання пального, що забезпечує стійкість і адаптивність підприємства до змін зовнішнього середовища.

Ефективне управління паливом у сільськогосподарських підприємствах вимагає комплексного підходу, який включає економічні та облікові аспекти. З економічної точки зору, важливим є забезпечення гнучкості постачань, формування резервів, фінансова адаптація до змін цін та дослідження альтернативних джерел, що знижує ризики дефіциту і забезпечує стабільність. З боку обліку та контролю необхідно оптимізувати запаси, впроваджувати системи моніторингу, посилювати звітність і адаптувати облікові політики, що сприяє прозорості та ефективності використання ресурсів.

Усі ці стратегії допомагають підприємствам зменшити витрати, підвищити продуктивність і адаптуватися до умов нестабільності, забезпечуючи їх фінансову стійкість і конкурентоспроможність.

Список використаних джерел:

1. Дмитренко А.В., Максютенко Н.О. Особливості синтетичного та аналітичного обліку пально-мастильних матеріалів. *Економіка і суспільство*. 2018. Вип. 19. С. 1248–1254. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/19_ukr/186.pdf (дата звернення: 31.12.2024).
2. Шендригоренко М.Т. Актуальні питання внутрішнього аудиту паливно-мастильних матеріалів та напрями їх вирішення. *Вісник Донецького університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського*. 2019. №1 (70). С. 172–181. URL: <https://visnik.donnuet.edu.ua/uk/> (дата звернення: 31.12.2024).
3. Трамбовецький А. Переміщення пального: як подати заявку та яка відповідальність за її неподання. URL: <https://uteka.ua/ua/publication/agro-4-gospodarski-operacii-v-agro-sektori-35-peremeshhenie-goryuchego-kak-podat-zayavku-i-kakova-otvetstvennost-za-ee-nepodachu> (дата звернення: 31.12.2024).
4. Омельницька З. Облік ПММ. URL: <https://uteka.ua/ua/publication/commerce-12-hozyajstvennye-operacii-9-uchet-gsm> (дата звернення: 31.12.2024).
5. Обліковуємо придбання, безоплатне отримання генератора URL: <https://ibuhgalter.net/articles/1183> (дата звернення 31.12.2024).
6. Папінова О. Як відобразити в обліку допомогу підприємства армії URL: <https://uteka.ua/ua/publication/commerce-12-nalogi-i-otchetnost-10-kak-otrazit-v-uchete-pomoshh-predpriyatiya-armii> (дата звернення: 31.12.2024).
7. Передача пального ЗСУ: як оподатковувати. <https://gb.expertus.com.ua/recommendations/15260> (дата звернення 31.12.2024).
8. Прийдак Т.Б., Лега О.В., Яловега Л.В., Мокієнко Т.В., Рудич А.І. Особливості документування паливно-мастильних матеріалів. *Ефективна економіка*. 2023. № 2. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.2.43> (дата звернення: 31.12.2024).
9. Семенко Є. Умови застосування і вимоги до якості ПММ. *Scientific Collection "InterConf"*. 2024. № (207). С. 121–125. URL: <https://archive.interconf.center/index.php/conference-proceeding/article/view/6645> (дата звернення: 31.12.2024).
10. Купрієнко Д.А., Саган В.В., Левчук Н.П. Нормативно-правове регулювання діяльності служби забезпечення паливно-мастильними матеріалами: аналіз проблемних питань та пропозиції щодо їх вирішення. *Збірник наукових праць Національної академії Національної гвардії України*. 2023. Вип. 1 (41). С. 29–37. URL: <http://znp.nangu.edu.ua/article/view/280864/275018> (дата звернення: 31.12.2024).

11. Лега О.В., Мокієнко Т.В., Прийдак Т.Б., Сіренко О.В., Яловега Л.В. Облік витрат та калькулювання собівартості допоміжних виробництв у сільському господарстві. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 10. С. 40–47. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2021.10.40> (дата звернення: 31.12.2024).
12. Екологічні аспекти автотранспортного комплексу: монографія / І.Е. Линник, О.І. Лежнева, Є.В. Дорошко та ін. Харків: Видавництво «Смуґаста типографія», 2020. 194 с.
13. Лега О.В., Яловега Л.В., Прийдак Т.Б. Екологічний податок: особливості обліку і оподаткування у контексті нормативно-правових змін. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка*. 2017. Вип. 185. С. 231–242.
14. Райтер Н., Мацьків Г. Ризики аграрного підприємництва в умовах війни. *Аграрна економіка*. 2023. Т. 16, № 1–2. С. 41–50. URL: http://agrarianeconomy.lnau.edu.ua/images/docs/ae_2023_16_1-2/AE-16_1-2_5.pdf (дата звернення: 31.12.2024).

References:

1. Dmytrenko A. V., Maksyutenko N. O. (2018) Osoblyvosti syntetychnoho ta analitychnoho obliku palno-mastylnykh materialiv [Features of synthetic and analytical accounting of fuels and lubricants]. *Ekonomika i suspilstvo – Economy and society*, vol 19, pp. 1248–1254. Available at: https://economyandsociety.in.ua/journals/19_ukr/186.pdf (accessed December 10, 2024).
2. Shendryhorenko M. T. (2019) Aktualni pytannia vnutrishnoho audytu palyvno-mastylnykh materialiv ta napriamy yikh vyrishennia [Topical issues of internal audit of fuels and lubricants and directions for their solution]. *Visnyk Donets'koho universytetu ekonomiky i torhivli imeni Mykhaila Tugan-Baranovskoho – Bulletin of Donetsk University of Economics and Trade named after Mykhailo Tugan-Baranovsky*, vol 1 (70), pp. 172–181. Available at: <https://visnik.donnue.edu.ua/uk/> (accessed December 10, 2024).
3. Trambovetskyi A. Peremishchennia palnoho: yak podaty zaiavku ta yaka vidpovidalnist za yii nepoddannia [Movement of fuel: how to apply and what is the responsibility for failure to submit an application]. Available at: <https://uteka.ua/ua/publication/agro-4-gospodarski-operacii-v-agrosektori-35-peremeshchenie-goryuchego-kak-podat-zayavku-i-kakova-otvetstvennost-za-ee-nepodachu>. (accessed December 10, 2024).
4. Omelnytska Z. Oblik PMM [Fuel and lubricants accounting]. Available at: <https://uteka.ua/ua/publication/commerce-12-zozyajstvennye-operacii-9-uchet-gsm>. (accessed December 10, 2024).
5. Oblikovuemo prydbання, bezoplatne otrymання heneratora [Accounting for the acquisition, free receipt of a generator]. Available at: <https://ibuhgalter.net/articles/1183>. (accessed December 10, 2024).
6. Papinova O. Yak vidobrazty v obliku dopomohu pidpriemstva armii [How to reflect in the accounting the assistance of the enterprise to the arm]. Available at: <https://uteka.ua/ua/publication/commerce-12-nalogi-i-otchetnost-10-kak-otrazit-v-uchet-pomoshh-predpriyatiya-armii> (accessed December 10, 2024).
7. Peredacha palnoho ZSU: yak opodatkovuvaty [Transfer of fuel to the Armed Forces of Ukraine: how to tax]. Available at: <https://gb.expertus.com.ua/recommendations/15260>. (accessed December 10, 2024).
8. Pryidak T. B., Leha O. V., Yaloveha L. V., Mokiienko T. V., Rudykh A. I. (2023) Osoblyvosti dokumentuvannia palyvno-mastylnykh materialiv [Features of documenting fuels and lubricants]. *Efektivna ekonomika – Effective economy*, vol. 2. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.2.43> (accessed December 10, 2024).
9. Semenko Ye. (2024). Umovy zastosuvannia i vymohy do yakosti PMM [Conditions of use and requirements for the quality of fuels and lubricants]. *Scientific Collection “InterConf”*, no. (207), pp. 121–125. Available at: <https://archive.interconf.center/index.php/conference-proceeding/article/view/6645>. (accessed December 10, 2024).
10. Kupriienko D. A., Sahan V. V., Levchuk N. P. (2023) Normatyvno-pravove rehuliuвання diialnosti sluzhby zabezpechennia palno-mastylnymy materialamy: analiz problemnykh pytan ta propozytsii shchodo yikh vyrishennia [Regulatory and legal regulation of the activity of the service for the provision of fuels and lubricants: analysis of problematic issues and proposals for their solution]. *Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoi akademii Natsionalnoi hvardii Ukrainy - Collection of scientific papers of the National Academy of the National Guard of Ukraine*. vol 1 (41), pp. 29–37. Available at: <http://znp.nangu.edu.ua/article/view/280864/275018>. (accessed December 10, 2024).
11. Leha O. V., Mokiienko T. V., Pryidak T. B., Sirenko O. V., Yaloveha L. V. (2021) Oblik vytrat ta kalkuliuvannia sobivartosti dopomizhnykh vyrobnytstv u sil'skomu hospodarstvi [Cost accounting and costing of auxiliary productions in agriculture]. *Investytsii: praktyka ta dosvid – Investments: practice and experience*, vol 10, pp. 40–47. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2021.10.40> (accessed December 10, 2024).
12. Lynnyk I. E., Lezhneva O. I., Dorozhko Ye. V. ta in. (2020) Ekolohichni aspekty avtotransportnoho kompleksu [Ecological aspects of the motor transport complex]: monohrafiia. Kharkiv: Vydavnytstvo “Smuhasta typohrafiia”. (in Ukrainian)
13. Leha O. V., Yaloveha L. V., Pryidak T. B. (2017) Ekolohichni podatok: osoblyvosti obliku i opodatкування u konteksti normatyvno-pravovykh zmin [Environmental tax: features of accounting and taxation in the context of regulatory changes]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu sil'skoho hospodarstva imeni Petra Vasylenka – Bulletin of the Kharkiv Petro Vasylenko National Technical University of Agriculture*, vol. 185, pp. 231–242.
14. Raiter N., Matskiv H. (2023) Ryzkyk ahrarnoho pidpriemnytstva v umovakh viiny [Risks of agrarian entrepreneurship in wartime]. *Ahrarna ekonomika – Agrarian economy*, vol. 16, vol 1–2, pp. 41–50. Available at: http://agrarianeconomy.lnau.edu.ua/images/docs/ae_2023_16_1-2/AE-16_1-2_5.pdf. (accessed December 10, 2024).

Leha Olha, Kantsedal Natalia, Bogayenko Oleksandr
Poltava State Agrarian University

FUEL AND LUBRICANT MANAGEMENT SYSTEM AS A TOOL FOR REDUCING RISKS IN AGRICULTURAL ENTERPRISES

In today's globalized, volatile and highly competitive environment, the agricultural sector faces numerous challenges that require careful management of resources, including fuels and lubricants. Fuels and lubricants are an important component for ensuring the efficiency of production processes in agriculture, as they are used to power machinery and vehicles. Reasonable use of fuel has a direct impact on the economic performance of the enterprise, including costs, profitability, and overall competitiveness. Fuel and lubricant management systems in agribusiness should take into account specific risks, including seasonality, fluctuations in resource prices, changes in the regulatory environment, and natural and climatic conditions. However, in times of war, agricultural enterprises face additional challenges, such as fuel shortages, disruption of supply chains, changes in the regulatory framework, unexpected costs and increased corruption risks. These problems necessitate the development and implementation of a fuel and lubricants management system that will ensure effective accounting, cost control and optimization of the use of this strategic resource. The study emphasizes the importance of fuel and lubricants from an economic point of view and as an accounting object. It is determined that proper accounting of fuel is important for increasing the transparency of the enterprise and reducing financial risks. The effective organization of work with fuels and lubricants at agribusiness enterprises depends on the clear interaction of all participants in the process, such as managers, accountants, farm managers and drivers of equipment. We have developed an algorithm for planning, accounting, storage, monitoring and optimization of fuel costs, which allows enterprises to increase productivity, reduce costs and ensure sustainable development. Innovative approaches, such as the use of specialized fuel accounting software, installation of control sensors on equipment, GPS navigation and monitoring, allow companies to ensure accurate cost control and respond effectively to possible fuel misuse or leaks. Implementation of such measures not only reduces costs, but also improves financial stability and competitiveness of agricultural enterprises.

Keywords: management, fuel, fuels and lubricants, control, accounting, costs, production, agribusiness.

JEL classification: A10, D29, M11, M41